

clesia vel fidelis anima agit, desuper accipit recte A subditur :

VERS. 12. — *Reddet ei bonum et non malum.* Reddet anima Christo bonum, etc., usque ad cui simile, serviamus illi, etc.

VERS. 13. — *Quæsit.* Quibus operibus, etc., usque ad de hac retributione apertius subditur :

VERS. 14. — *Fasta est quasi navis institoris de longe.* Navigator dicitur institor, eo quod acquirendis mercibus sedulus instat, etc., usque ad de quibus dicitur : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

VERS. 15. — *De nocte.* Sicut totus præsentis sæculi cursus, etc., usque ad et hujusmodi secreto exercere.

Surrexit. Cum quis fidelis ad agendum proximorum curam sollicitè accingitur. Quod duobus modis facit, quia et eos, qui foris errant, ad fidem vocat; et qui in fide sunt, ut amplius operibus insistant; unde subdit :

Deditque prædam domesticis suis. Dat prædam domesticis suis, cum eos, quos diabolus eripuit, eorum societati, qui in fide præcesserunt, conciliat. Dat ancillis suis cibaria, cum humiles quosque, et timore jussa servantes, ne lassescant pio labore, mercedis commemoratione reficit.

VERS. 16. — *Consideravit.* Hodie et usque in finem sæculi mulier fortis, etc., usque ad quæ sit beatitudinis plenitudo in regno Dei.

De fructu manuum suarum. Quia de fructiferis suorum fidelium factis, etc., usque ad et pro eis quid potest, laborat.

VERS. 17. — *Accinxit.* Cum se ad virtutum opera præparat, etc., usque ad ut bonis operibus fulgeatis.

VERS. 18. — *Gustavit et vidit quia bona est.* Agri scilicet illius, etc., usque ad sed et nocte accensa lucerna manibus operatur.

VERS. 19. — *Manum suam misit.* Fortia dicit, perfecta in charitate opera, etc., usque ad de cuius fortitudine dicitur : *Regnum calorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (Matth. xi).*

Et digiti ejus, inquit, apprehenderunt fusum. Colus in sinistra, fusus in dextera, etc., usque ad quid autem mulier fortis, scilicet sancta Ecclesia vel anima perfecta per fusum operata sit; subjungit :

VERS. 20. — *Manum suam aperuit inopi, et palmas suas.* Hoc de elemosynis, etc., usque ad cum late

longeque prædicatores ad gentes æterna salvis egentes dispersit.

VERS. 21. — *Non timebit.* Frigora nivis, etc., usque ad quia credidit Deo dicenti quod portæ inferi non prævalebunt adversus eam (Matth. xvi).

Omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus, etc. Sapientia scilicet, ad hæreses revelandas, et patientia ad tolerandas apertorum nostium pagnas, etc., usque ad qui merito in frigore religatur, quia vestem pietatis non habebat.

VERS. 22. — *Stragulatam vestem.* Stragulata vestis est quæ variante textura, solet confici firmissima, etc., usque ad byssinæ enim justificationes sanctorum sunt.

VERS. 23. — *Nobilis in portis vir.* Vir Dominus qui visus est ignobilis, etc., usque ad cunctis apparebit sublimis.

VERS. 24. — *Sindonem fecit et vendidit.* In linteis sindonis subtilis, etc., usque ad gentes enim a vitiiis ad virtutes, a diabolo migraverunt ad Christum.

VERS. 25. — *Fortitudo.* Fortitudo ad tolerandum, etc., usque ad esto fortis adversus detractores.

VERS. 26. — *Os suum.* Ad hoc tantum loquens aperuit, etc., usque ad utrique convenit quod subjungit :

Lex clementiæ. Ut non statim puniat ut lex Moysi, etc., usque ad et sic absolvit eam : *Vade et amplius noli peccare.*

VERS. 27. — *Consideravit.* Quia cunctas conscientie suæ cogitationes subtiliter investigat, etc., usque ad et quæ didicit agenda, exercere non desinit.

Panem otiosa non comedit. Quia sacrum eloquium quod percipit, opere exsequitur, etc., usque ad non solum otiosæ, sed verbosæ et curiosæ.

VERS. 28. — *Surrexerunt filii ejus.* Quod futurum novit ut propheta, etc., usque ad sed in judicio quanta sit resurrectionis suæ gloria demonstrabit.

VERS. 29. — *Multæ filiarum congregaverunt divitias : tu supergressa es universas.* Ecclesiæ hæreticorum, etc., usque ad quæ fide casta et opere perfecto Redemptoris sui vestigia sectatur.

VERS. 30. — *Fallax gratia et vana est pulchritudo.* Fallax est gloria laudis, etc., usque ad qualiter enim eam laudet, ostendit, *Date ei de fructu.*

VERS. 31. — *Date ei de fructu manuum suarum.* Hoc vir ille, de quo supra dictum est, etc., usque ad et probante ac remunerante Deo, cui est honor et gloria.

LIBER ECCLESIASTES.

Qui Hebræis COBELETH (קֹבֶלֶת).

B. HIERONYMI IN LIBRUM ECCLESIASTEN PROLOGUS.

(Vide inter Opera Hieronymi, tom. III.)

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Verba Ecclesiastæ.* (HIERON. in Eccle., t. III.) Tribus nominibus vocatus est Salomon, etc.

usque ad et æqualis magister est, et nescit se esse regem.

(ALBINUS.) Tradunt Hebræi hunc librum Salomonis esse agentis poenitentiam, quia in sapientia

divitiisque confusus per mulieres Deum offendit. **A** per speculum in ænigmate et ex parte, donec veniat quod perfectum est (I Cor. XIII), quod in hoc mortali corpore esse non poterit. Hæc sententia contra eos est qui sine labore et diceandi studio sanctæ Scripturas se novisse putant, et se sapientes, cum insipientes sint.

(HIERON.) Allegorice. Pacificus et dilectus Dei Patris Filius, etc., usque ad unde: *In omnem terram exivit sonus eorum: et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. XVIII).

VERS. 2. *Vanitas vanitatum.* (Id.) Pro *vanitas vanitatum* secundum quosdam interpretes possumus dicere, etc., usque ad donec veniat quod perfectum est.

Antequam suam ponat sententiam, quemdam apparatus videtur et ornamentum facere, cum dicit: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* Postea a majori, id est ab homine incipit, ostendens ipsum vanitati subjectum, id est mutabilitati. Et hoc est, *vanitas*, etc. Vanitas omnis homo vivens: quanto magis cætera! Unde, *Vanitati subjecta est creatura, non volens, sed propter eum qui*, etc. Quidquid enim non esse potest, vanitas dici potest, quia mutari potest. Solus Deus semper idem est quod est. Quod autem mutatur, quodammodo evanescit, et non est quod erat; ad comparisonem Creatoris, omnis creatura vanitas potest dici et quasi nihilum computari.

(HIER.) Si cuncta quæ fecit Deus, etc., usque ad cogor non semel, sed bis dicere, *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.*

VERS. 3. — *Quid habet amplius homo.* (Id.) Post generalem sententiam, etc., usque ad sed nudi in terram redeunt, unde sumpti sunt.

VERS. 4. — *Generatio præterit*, etc. (Id.) Prima **C** recedit generatio Judæorum, etc., usque ad nos autem Deum laudamus non in uno sæculo, sed in sæculis sæculorum.

VERS. 5. — *Oritur sol et occidit.* (Id.) Ipse sol, etc., usque ad qui oritur fideli, occidit infideli.

VERS. 6. — *Vadit ad austrum*, etc. (Id.) Hinc existimare possumus, etc., usque ad et ita ad orientem revertitur.

In circumitu pergit spiritus. (Id.) Ipsum solem spiritum vocat, etc., usque ad alia frigus consumeret.

VERS. 7. — *Omnia flumina intrant in mare.* Dicunt philosophi, aquas dulces, quæ mari influunt, vel ardente sole consumi, vel salsuginis maris esse pabula. Sed Ecclesiastes noster et ipsarum Conditor aquarum, dicit eas per occultas terræ venas ad **D** capita fontium regredi et de matrice abyso in sua semper ebullire principia. Possumus per flumina, et mare, humanum genus accipere, quod in terram, unde sumptum est redit, secundum illud: *Terra es, et in terram ibis* (Gen. III). Nec terra impletur multitudine mortuorum. Et Hieronymus dicit torrentes non flumina, eo quod cito transeant.

(HIER.) Omnes torrentes, etc., usque ad quomodo in proverbii filia sanguisugæ.

VERS. 8. — *Cunctæ res difficiles.* Non potest homo causas et naturas rerum explicare, nec oculus ad plenum intueri, nec auris, instruente doctore, ad summam scientiam pervenire. *Videmus enim nunc*

quod perfectum est (I Cor. XIII), quod in hoc mortali corpore esse non poterit. Hæc sententia contra eos est qui sine labore et diceandi studio sanctæ Scripturas se novisse putant, et se sapientes, cum insipientes sint.

VERS. 9. — *Quid est quod.* (HIER.) De his videtur dicere, etc., usque ad ut requiesceret Deus ab omnibus operibus suis die septima.

Quid est quod, etc. De naturis in principio mundi creatis, et de successione earum, quomodo veniant et transeunt; ut homo moritur, homo nascitur, eadem natura est nascentis, quæ fuit morientis. Sic de avibus, piscibus, serpentibus et omnibus animantibus; sic de herbis, arboribus et aliis naturis nihil **B** novum invenitur quod antea non fuerit: nihil præteritum quod post non fiat. Unde, *Requievit Deus die septimo ab omni opere suo* (Gen. II), a novarum creatione naturarum, non a gubernatione, secundum illud: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. V). Sic ex primordialibus rerum seminibus totius sæculi tempus naturali cursu peragitur.

VERS. 10. — *Nec valet*, etc. (HIER.) *Estne verbum*, etc., usque ad et prædestinatione Dei jam ea facta sunt quæ futura sunt.

Jam enim præcessit. Sicut præterita quæ olim fuerunt apud nos, abscondit oblivio, sic quæ nunc sunt, qui nascituri sunt, scire non poterunt; silentio enim peribunt, et quasi non fuerint, abscondentur.

Vanitas enim vanitatum et omnia vanitas, quia **C** omnia more fluentis aquæ transeunt, et non redibunt. Cui sententiæ totus mundus acclamat, et maxime genus humanum.

VERS. 11. — *Non est priorum.* (HIER.) Seraphin propterea, etc., usque ad unde post, *Non est memoria sapienti cum stulto in æternum.*

VERS. 13. — *Et proposui in animo meo*, etc. Proposuit ergo Ecclesiastes, etc., usque ad quam sponte incurrerunt.

Hucusque generaliter de vanitatibus sæculi: hinc ad seipsum redit, et quis esset ostendit, quomodo omnia cognoverit, et docuerit, unde: *Et proposui in animo meo*, et cætera.

Hanc occupationem. (HIER.) Verbum *aniam* (אניא) Aquila, LXX et Theodotio *περισπασµών* quod latine *distensio*, etc., usque ad ad superiorem sensum cuncta referuntur.

VERS. 14. — *Vidi*, etc. Consideravi omnia mundana, et vidi vanitatem et malitiam esse, id est, miserias spiritus, quibus animus diversis fatigatus cogitationibus laborat cognoscere, quod homini non conceditur.

(HIER.) Verbum *Routh* (רוּחַ) Aquila et Theodotio, etc., usque ad quibus anima diversis cogitationibus affligitur.

VERS. 15. — *Perversi.* (Id.) Perversus non poterit adornari, etc., usque ad ut non possit comprehendi.

VERS. 17. — *Erroresque et stulti.* (Id.) Prima **A**

piencia est stultitia caruisse, etc., usque ad supra A
disseruisse sufficiat.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Dixi ergo.* (HIER.) Postquam in multitudine sapientiæ, etc., usque ad tunc non vanitas erit, sed veritas.

VERS. 2. — *Risum reputavi errorem.* (Id.) Ubi nos dicimus, etc., usque ad læta sibi et prospera promittunt.

VERS. 3. — *Cogitavi in corde.* (Id.) Ebrietas, etc., usque ad quid vitandum.

VERS. 4. — *Plantavi vineas.* In domo divitis, etc., usque ad sine qua cætera ligna siccabuntur.

VERS. 6. — *Et exstruxi mihi piscinas,* etc., usque ad et serotinam expectat de cælo pluviam.

VERS. 7. — *Possedi servos:* timore servientes, et B
spiritualia desiderantes, nec timentes.

Vernaculos eos dicimus, qui sunt quidem de Ecclesia, et prædictos servos et ancillas antecedunt; nec tamen liberi sunt.

Vernaculi dicuntur filii servorum, qui in domo domini sui nati sunt.

Armenta quoque et magnos. Hi sunt, qui absque ratione et scientia Scripturarum laborant quidem in Ecclesia, sed nondum ad hominem perveniunt, id est ad imaginem Dei.

(HIER.) *Et quidem possessio armenti.* Nota quod, etc., usque ad vel vernaculi.

VERS. 8. — *Substantias regum.* (Id.) Dogmata philosophorum, etc., usque ad et prudentias prudentium reprobat.

Feci mihi cantores. Cantor, etc., usque ad, *Cantores et cantatrices,* uterque sexus me oblectaret.

Delicias filiorum hominum. Sapientiam scilicet, quæ, sicut paradisi, poma habet varia et multiplices voluptates. De qua Psalmista: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui* (Psal. xxxvi). Et, *Torrente voluptatis tuæ potabis eos* (Psal. xxxv).

VERS. 9. — *Qui ante me fuerunt in Jerusalem.* Ad litteram: Non est magna laus. Ante Salomonem enim regnaverunt Saul, cujus tempore regnum cœpit, et David, sub quo satis parvum erat regnum.

Perseveravit. Alii, *stetit,* id est, ei in carne posito sapientia permansit, non proficiens per momenta, sicut in nobis, sed in plenitudine stans.

VERS. 10. — *Et omnia quæ.* Sed quanto studio ista crescebant, tanto sapientia deerat, quia per omnia desideria rapiebat, putabamque hunc esse fructum laborum meorum, si libidini servirem; sed tandem in me reversus, vidi omnia vana esse.

VERS. 11. — *Sub sole.* (HIER.) Christo. In sole posuit tabernaculum suum. Qui ergo ad solis claritatem ordinem constantiamque nondum pervenit, in eo Christus non habitat.

VERS. 13. — *Et vidi quia tantum.* Cum hoc cogitarem, quod sapiens, lux, stultus, tenebræ: illius oculi in cælo, hujus, in terra, repente mihi surrepsit, quare communi morte pereant, communi miseria deprimantur, et hujusmodi.

VERS. 18. — *Rursus detestatus.* (HIER.) Spiritualis labore sancti die noctuque in lege Domini meditantur, etc., usque ad sapientia enim non est terrenas divitias congregare.

Habitus. Hoc ipsi Salomoni contigit, qui non sui similem habuit filium Roboam. Ex quo intelligimus filium nec dignum quidem hæreditate patris, si stultus sit.

VERS. 21. — *Nam cum aliis.* (Id.) Supra de incerto hærede, etc., usque ad ex ratione.

VERS. 24. — *Nonne melius.* (Id.) Postquam omnia pertractavi, etc., usque ad quantum sufficit?

VERS. 26. — *Homini bono.* (Id.) Corrighenti mores suos, etc., usque ad et spiritus præsumptione composita esse.

CAPUT III.

VERS. 1. — *Omnia tempus habent.* (HIER.) Incertum et fluctuantem statum conditionis humanæ supra docuit, etc., usque ad nec loco nec tempore continentur.

VERS. 2. — *Tempus plantandi,* etc. (Id.) Nulli dubium est, etc., usque ad quia perfecta charitas foras mittit timorem.

VERS. 3. — *Tempus destruendi,* etc. Non possumus ædificare bona, nisi prius destruxerimus mala, sicut Jeremiæ dictum est a Deo, ut ante eradicaret et suffoderet et perderet, et postea ædificaret atque plantaret (Jerem. 1).

VERS. 4. — *Tempus plangendi,* etc. Plangendum est nunc ut in futuro saltemus, illam saltationem, quam David ante arcam testamenti (II Reg. vii). Saulis filiæ displicens, magis placuit Deo.

VERS. 5. — *Tempus spargendi lapides,* etc. (HIER.) Miror, etc., usque ad et ad poenitentiam vocat.

Tempus amplexandi. Tempus amplexandi sapientiam, et contemplationi strictius in hærendi; et tempus longe fieri a complexu, scilicet sapientiæ, ut curæ temporis, et his sine quibus vivere non possumus, serviamus.

VERS. 7. — *Tempus tacendi et tempus.* (HIER.) Docemus in Ecclesiis quod nescimus. Omnes artes absque doctore non discimus, sola hæc tam vilis et tau facilis, ut præceptore non egeat. Nihil nobis videtur esse rectum, nisi quod discimus, ut post multum silentium de discipulis efficiamur magistri.

Tempus loquendi. Disciplina Pythagoræ est per quinquennium tacere, et postea eruditos loqui.

VERS. 8. — *Tempus dilectionis.* Tempus amandi post Deum uxores, liberos, propinquos, et tempus odiendi eos, in martyrio. Vel, *Quoniam nunc videmus per speculum in ænigmate* (I Cor. xiii), etc. Tempus erit diligendi præsentiam Dei, et tempus odiendi, quando, facie ad faciem cernentes, et in melius proficientes, incipiemus odisse et despiciere quod amavimus.

Tempus belli. Modo, non agentibus poenitentiam; tempus pacis in futuro, quando omnis Israel salvus fiet; *Tempus belli,* ne sis securus, accipe armatam Dei.

VERS. 10. — *Vidi afflictionem quam dedit, etc.* A (HIER.) Dicitur quod propterea Deus, etc., usque ad usque ad finem sæculi fecerit crescere, manere et mutari.

VERS. 12. — *Et cognovi.* (HIERON.) Ideo colonus in mundo datus est homo, etc., usque ad hinc :

VERS. 13. — *Omnis homo qui comedit et bibit, etc.* Multæ enim nunc tribulationes justorum, in futuro autem non erit labor in Jacob.

Didici, etc. (Id.) Nihil est in mundo novum, solis cursus, lunæ vices, terræ et arborum siccitas, vel viror, cum mundo condita sunt; et hæc idcirco Deus certa ratione temperavit, ut Dei Providentiam in his intelligamus, et timeamus a facie Dei. Vultus autem Domini super facientes mala.

VERS. 16. — *Vidi sub sole.* (Id.) Cum in hoc mundo B iudicium et veritatem requirerem, etc., usque ad, *Omnia enim tempore suo requirentur.*

VERS. 17. — *Dixi in corde meo.* (Id.) Quasi, etc., usque ad et impleri terram pecoribus et armentis.

VERS. 21. — *Quis novit.* (Id.) Non dicit, etc., usque ad et rei quasi dubiæ certus assertor sit.

Deorsum. Ad inferos. Fieri enim potest ut cito mutantur, et sæpe qui docti videbantur, ad inferos ducuntur; et simplices rustici coronantur.

VERS. 22. — *Et deprehendi.* Superiori errore turbatus, etc., usque ad quæ in mundo futura sunt postea.

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Verti me ad alia.* Plenius hunc locum David, in psalmo LXXII, et Jeremias in suo volumine C prosequuntur.

VERS. 2. — *Et laudavi.* (HIER.) Alii hunc locum ita intelligunt, etc., usque ad et tandiu eas esse beatas quandiu perfruuntur choro angelico.

VERS. 3. *Et feliciorem.* Quia nec vidit hæc mala, nec expertus est: nec secundum errorem eorum qui putant animas esse, antequam homines fiant. Melius est itaque omnino non esse quam male vivere: unde, *Melius illi erat si natus non fuisset homo ille, etc.* (Matth. XIV).

VERS. 9. — *Melius est.* (Id.) Post sollicitudines et miseras, etc., usque ad calorem vitæ æternæ accipere non valemus.

VERS. 13. — *Melior est puer.* (Id.), usque ad finem cap.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Ne temere, Deus.* Quia omnia audit et videt, et stultitiam tuam arguit quamvis ipse in coelo, et tu in terra.

VERS. 2. *Multas.* Quasi sicut qui multa cogitat, ipsa frequenter somniat, sic in stultitiam recidit, qui ultra se, de Deo disputat. Vel, quia modo videmus per speculum et in ænigmate, quasi per somnum, æstimamus nos tenere, quod non habemus, et tamen nihil habemus.

VERS. 3. — *Cum votum voveris.* (HIER.) Melius est non promittere, etc., usque ad, vapulabit multis vlagis.

VERS. 4. — *Multoque.* Sicut Judæi qui dixerunt: *Omnia quæcunque præcepit nobis Deus, faciemus* (Exod. XXIV, XXXII): et adoraverunt vitulum.

VERS. 5. — *Ne dederis os tuum.* Quasi ne dicas te ex infirmitate carnis tuæ peccare, tanquam reflectens culpam in auctorem.

Coram angelo. Qui astat unicuique, et omnia Deo nuntiat: ne putes omnia latere Deum.

VERS. 6. — *Ubi multa sunt.* Quasi, *Ne dederis os tuum, etc.*, quia hæc vita est quasi somnia, et multa videntur vera, quæ sunt falsa; sic et excusatio tua.

VERS. 7. — *Si videris calumnias.* Ac si dicat: *Ne dicas coram angelo, non est Providentia*: quod est contra eos qui omnia casibus agi putant, et Dei providentiam negant. *Si tamen videris calumnias egenorum, etc.*

VERS. 8. — *Universæ terræ, etc.* Deus patiens et redditor, qui dicit, *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.*

VERS. 11. — *Dulcis est somnus.* (HIER.) Divitem avarum, etc., usque ad quoniam ipsi Deum videntur.

VERS. 12. — *Est et alia infirmitas.* Possumus hæc de philosophis, etc., usque ad cum scriptum sit: *Perdam sapientiam sapientium, etc.*

VERS. 17. — *Hoc itaque mihi visum est bonum, etc.* Melius dicit esse, etc., usque ad quam inspirat Dei gratia in adjuvando bona opera.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Est et aliud malum.* Describit, et aliter divitem avarum, qui cum omnia habeat bona, nihilominus nimia parcitate se cruciat, nesciens cui congregent.

VERS. 2. — *Vir cui dedit Deus divitias.* (HIER.) Potest hoc de populo Israel accipi, etc., usque ad ad iudicium properabimus omnes.

VERS. 3. — *Sepultura.* (Id.) Adeo avarus, ut nec de sepultura cogitet, vel, sæpe pro divitiis occisus abjicitur insepultus: vel, quia nullam sibi memoriam relinquit, cum omnibus bonis affluat.

VERS. 7. — *Omnis labor*: hoc est, quod laborando didicit homo, id est rationalis, in ore habet, quia alios docet.

Anima ejus non implebitur. (Id.) Quia semper cupit discere quod doceat: et hoc habet stulto plus, quia cum beato paupere tendit ad Christum, qui est vita et qui ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

VERS. 10. — *Qui futurus est.* (Id.) Omnium hominum, qui futuri sunt corpore circumdandi, jam Deus vocabulum novit; ne possit homo respondere contra artificem, quare ita, vel ita sit factus. Quanto enim amplius quæsierimus, tanto magis ostenditur vanitas nostra et verba superflua; et non ex præscientia Dei tollitur liberum arbitrium, sed causæ ante præcedunt quare unumquodque sit factum.

VERS. 11. — *Verba sunt.* Quasi, Dei quidem filius futurus est homo, tu autem noli ultra inquirere

qualis, quomodo et cujusmodi, sed crede generatio-
nem ejus.

CAPUT VII.

VERS. 2. — *Melius est nomen bonum.* (HIER.) Memoria honorum operum, quæ delectet auditorum corda, sicut nares unguenta : Unde, *Memoria justorum in laude, nomen impiorum putrescet.*

Et dies. Hoc est, Melius est miseræ vitæ tormenta, et tribulationes, et labores moriendo evadere, quam ad hæc nasci et sustinere.

VERS. 4. — *Melior est ira,* contra peccatum suum vel alienum, quia corrigis, non quia ultionem cupis (Prov. xxvii).

VERS. 6. — *Melius est a sapiente.* Meliora sunt amici vulnera, quam fraudulenta inimici oscula. *Verba adulantis magis insensata ad spinas,* id est, sæcull curas moventia, quæ ducunt ad gehennæ incendia : sapiens perfectus nulla argutione indiget, nulla calumnia turbatur. Ergo de sapiente in profecto posito est accipiendum qui aliquando turbatur de iniquitate iudicii, cum Deus statim non punit.

VERS. 9. — *Melior est finis.* Perfectio. *Qui perseveraverit salvus erit.* Melior est consummata justitia, quam Inchoata, et orationis epilogi quam exordia ; hic certamen, ibi victoria.

Arrogante. Huic arroganti contrarius est, qui in Evangelio pauper spiritu legitur (Matth. v).

VERS. 11. — *Quid putas?* Aliter : Sic debes vivere, ut semper præsentis dies sint tibi meliores, quam præteriti. Semper est enim tempus operandi, ne cum cœperis decrescere, dicatur : *Currebatis bene, quis vos impedivit non obedire veritati?* (Gal. v.)

VERS. 14. — *Considera opera Dei.* Quam magna, quam mirabilia ; alium gratuita pietate elegit, alium justo iudicio despectit, unde, *Jacob dilexi, Esau odio habui* (Mal. 1). Et, *Universæ viæ Domini misericordia et veritas.*

VERS. 15. — *Malam diem* (HIER.) iudicii, quæ mala videtur malis, unde, *Dies illa dies iræ,* etc. Vel, bona et mala, id est prospera et adversa, prout juste evenerint, sustine viriliter. Omnia enim juste, quamvis occulta, et hoc est non inveniatur, etc.

VERS. 18. — *Et noli esse. Impi non dimidiabunt dies suos,* quasi, Noli impœnitens provocare Deum, ut etiam vivent inferat supplicium, sicut fecit Dathan et Abiron.

VERS. 19. — *Nihil negligit.* Omnibus sine respectu personarum benefact. Vel, in prosperis et in adversis providet.

VERS. 20. — *Decem principes.* (HIER.) Angelos, qui civitati nostræ, id est Ecclesiæ, tanquam custodes, id est auxiliatores, præstant. Et decem dicuntur, quia denarius numerus est perfectus.

VERS. 22. — *Sed et cunctis.* Docet sapientem medicorum linguas non attendere, ne cum ipse idem faciat, sibi velit ignosci et alios reprehendi. Si enim hoc fecerit, semper curiosus et iratus erit, quia nec servorum linguas compescere valebit.

VERS. 27. — *Venatorum,* dæmonum, qui venan-

tur animas nostras, quorum mulieres retia, et sagennæ hæretici.

VERS. 28. — *Ecce hoc.* Hoc inveni, etc., usque ad faciliorem ad casum est mulier.

Ut invenirem rationem. Quamcunque rem vel discretionem inter homines et eorum mores : quis perfecte bonus nisi solus Christus?

VERS. 29. — *Virum.* Christum, qui caput est omnium honorum, quod figuratur per millenarium qui perfectus numerus.

VERS. 30. — *Solummodo hoc.* (HIER.) Ne videatur communem omnium hominum naturam damnare, et Deum ejus auctorem accusare, vigilanter adjecit, *Solummodo,* etc. Quasi dicat : Homo quidem bonus factus est, sed libero arbitrio derelictus, sponte cedit et immiscet se vanis curis et superfluis.

Quis talis ut sapiens, etc. (Id.) Dixit superius vix bonum hominem inveniri, cum a Deo homines sint boni facti. Nunc quæ bona eis dederit tanquam gratulabundus enumerat, sapientiam, rationem, arcana cognoscere.

CAPUT VIII.

VERS. 2. — *Ego es regis observo.* (HIER.) Videtur quidem præcipere juxta Apostolum, etc., usque ad hujus voluntati parendum.

VERS. 4. — *Nec dicere ei quisquam potest,* etc. (Id.) Præcepta Dei non sunt discutienda quare illa præceperit, sed facienda.

VERS. 8. — *Non est in hominis ditione.* (Id.) Quasi, non debes molestie pati, si fortuna non scire potes, si a potentioribus impiis sæpe opprimeris, quia cito omnia finiuntur, et mors omnia æqualiter rapit.

VERS. 10. — *Vidi impios sepultos,* etc. Nec in morte poenitet, quorum quanto accusatio rarior et difficilior, tanto peccandi libertas videtur eis esse major.

VERS. 14. — *Sunt justi quibus mala proveniunt,* etc. Ut filiis Aaron sacrificantibus secundum Hebræum, et Manasses post tanta mala a captivitate in regnum reductus feliciter vixit.

CAPUT IX.

VERS. 1. — *Sunt justi,* etc. *Melior est canis* (HIER.) Canis vivus, pauper justus, leon mortuus, potens iniquus, qui nihil secum aufert de mundo.

VERS. 5. — *Mortui vero.* (Id.) Quidam asserunt etiam post mortem crescere, etc., usque ad creaturas rationales et promereri.

VERS. 10. — *Erunt.* Id est, valebunt tibi post mortem.

VERS. 11. — *Belium.* Victorum vel etiam imitatores belli, secundum illud : *Sine me nihil potestis facere.*

Divitias. Bonorum operum.

VERS. 12. — *Sicut pisces capiuntur.* Hæretici quoque habent sagenam suam missam, et laqueos quibus capiant simplices.

VERS. 15. — *Vir pauper.* Christus, de quo Psal-

mus : *Ego sum pauper et dolens* (Psal. LXVIII). Et in quo omnes thesauri sapientie et scientie sunt absconditi (Col. 1).

Per sapientiam suam. Non per potentiam.

VERS. 17. — *Verba sapientium.* (HIER.) Qui favorem et plausum non querunt, sed salutem audientium : nec clamant ut audiantur, sed cupiunt, et exaudiantur.

Inter stultos. Stulti qui non querunt proficere, sed laudem sibi acquirere.

CAPUT X.

VERS. 4. — *Locum.* Stationem fidei retine, ne vincaris : et ne pericias si jam male cogitaveris.

Qui fodit. Lacum aperuit, et effodit eum : et incidit in foveam quam fecit.

VERS. 11. — *Si mordeat.* (HIER.) Quasi, sicut serpens occulte mordens venenum infundit, sic et qui detrahit. Vel, serpens, id est diabolus, mordet in silentio, quando qui, diabolo suadente, peccavit, non vult confiteri.

VERS. 19. — *In risu faciunt panem et vinum, ut epulentur bibentes.* Prædicant, magis ut alliciant quam ut proficiant.

Pecunia obediunt omnia, etc. Et sacerdotes in mercede docebant.

VERS. 20. — *In cogitatione tua, etc.* Simpliciter monet, ne vel ira vel levitate majoribus maledicamus, quia sæpe eis, etiam cum non timebamus, quæ diximus, nuntiantur, etiam si in cubili.

CAPUT XI.

VERS. 4. — *Mitte panem.* Aptos fructificationi.

VERS. 2. — *Da partes septem.* (HIER.) Vetus Testamentum, cujus septima dies, scilicet sabbatum, præcipue honoratur ; necnon et octo, quod est novum ; sine altero enim non valet alterum.

VERS. 3. — *Si occiderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, (Id.)* quasi diceret : Locum quem hic sibi præparaveris, in futuro habebis.

VERS. 4. — *Qui observat ventum, non seminat.* (Id.) Ac si dicat : Omnipotenti te tribue, vel corporale solatium, vel Dei verbum (ne forte prætereas eum qui dignus est accipere) ; et omni tempore. *Qui observat ventum.* In media tempestate seminandum est, quia nescimus quæ sit voluntas spiritus, et hoc est, *Quomodo, etc.*

VERS. 6. — *Mane semina semen tuum, etc.* (Id.)

A *Omni tempore, scilicet a mane in vesperum, et e converso : vel in pueritia et in senectute. Qui enim perseverat, salvabitur.*

VERS. 9. — *Lætare ergo juvenis, etc.* (Id.) Hinc usque ad finem libri, etc., usque ad se judicandos sciunt.

CAPUT XII.

Hinc usque ad finem capituli legitur tribus modis, scilicet de iudicio, senectute, captivitate, et servium quædam glossæ quandoque duabus sententiis, quandoque vero inveniuntur secundum omnes sententias.

VERS. 2. — *Antequam tenebræcomit sol et lumen, et stellæ et luna, etc.* (HIER.) Sol convertetur in tenebras, etc., usque ad nubes et pluvie cessant ei.

B *VERS. 4. — Et claudent ostia in platea, ne videant lusus juvenum : omnia enim talia sunt eis importabilia.*

Et consurgunt. Quia non possunt dormire refrigerante sanguine, siccato humore quibus alitur sopor.

VERS. 5. — *Dissipabitur capparitis.* (HIER.) Capparitis renibus valet, etc., usque ad in adversitate vero desistunt a bono.

VERS. 6. — *Antequam rumpatur funiculus.* Redit ad superiora, ubi ait : *Memento Creatoris tui, etc.,* simili fine sententiam concludit.

VERS. 7. — *Et revertatur.* Antequam revertaris in Babyloniam unde es egressus in lumbis Abraham, et incipias in Mesopotamia centeri ; unde profectus es.

VERS. 8. — *Vanitas vanitatum.* Post descriptionem humanæ fragilitatis et mortis, pulchre quod proposuerat concludit : *Vanitas vanitatum.* Quasi, noli luxuriari, noli delicias querere, cum scias te celeri fine transire et ad iudicium festinare.

VERS. 11. — *Verba sapientium.* (HIER.) Ne videatur temere post legem per Moysen, ipso Deo præmonente, datam, nova præcepta eundem, dicit hæc verba sapientium esse.

VERS. 13. — *Finem loquendi.* Quia diversorum diversas sententias, tanquam concionator, induerat : hoc fine omnes conciliat, scilicet *Deum time.* Hoc solum aiunt Hebræi in auctoritate habitum, quia hic intentionem suam ostendit, cum videatur in multis ad voluptates hortari.

CANTIGUM CANTICORUM.

PREFATIO.

Salomon filius David regis Israel juxta numerum vocabulorum suorum tria volumina edidit. Quorum primus est *משלי miste*, quem Græci *παραβολάς*, Latini proverbialia nominant, eo quod in ipso sub comparativa similitudine figuras verborum et imagines veritatis ostendit : ipsam autem veritatem ad intel-

ligendum ingenio legentium reservavit. Secundum librum קהלת *coheleth* vocavit, qui Græce *κοινωνικός* vocatur, Latine *concionator* : eo quod conciones non solum spiritualiter ad unum, sicut in Proverbiis, sed ad universos generaliter dirigantur, docens, omnia quæ in mundo cernimus, vana esse et brevia : et ob hoc minime appetenda. Tertium librum *שיר השירים*